

Lausunto tulevaisuusselonteon 1. osaan

Asiantuntijalausunto 10.2.2026

Asia: VNS 7/2025 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045

Teema: Tulevaisuusajattelun juurruttaminen päätöksentekoon

Miten päätöksenteon ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta voisi vahvistaa?

Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö Itla kiittää mahdollisuudesta lausua ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden vahvistamisesta päätöksenteossa.

Ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus päätöksenteossa merkitsee sitä, että päätöksenteossa huomioidaan päätösten ja toiminnan vaikutukset paitsi nykyhetkessä myös pitkällä aikavälillä ja varmistetaan, että päätökset eivät kavenna jälkeemme tulevien sukupolvien toimintaedellytyksiä. Kokoamalla tietoa tulevaisuuteen liittyvistä kehityskuluista voidaan arvioida, kohtaavatko tulevat sukupolvet paremmat, huonommat vai samantasoiset mahdollisuudet kuin nykyiset sukupolvet.

Itla pitää tärkeänä, että päätöksenteon ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta ja tulevaisuusajattelua vahvistetaan suomalaisessa päätöksenteossa. Suomalaista yhteiskuntaa kohtaavat systemiset muutokset lisäävät tarvetta ymmärtää muutosten yhteisvaikutuksia ja kohdentaa julkisia resursseja johdonmukaisesti ja vaikuttavasti. On tärkeää, että julkisella sektorilla ja yhteiskunnassa laajemmin on jaettu käsitys siitä, miten ihmisten hyvinvointia ja ympäristön kantokykyä turvataan pitkäjänteisesti. Laajat muutosilmiöt haastavat hyvinvointivaltiomallia, joka on vuosikymmeniä toiminut tapana hahmottaa suomalaista yhteiskuntaa. Ylisukupolvista tarkastelua tarvitaankin tässä ajassa myös sen näkyväksi tekemiseen, mitä yhteiskuntana haluamme turvata nykyisille ja tuleville sukupolville.

Erityisenä kysymyksenä Itla haluaa nostaa esille lasten ja nuorten hyvinvoinnin muuttuvassa yhteiskunnassa. Lasten ja nuorten tulevaisuus rakentuu monikriisin ja epävarmuuksien maailmassa. Paljon huomiota on globaalin valtajärjestelmän murroksessa ja niin kutsutun kovan turvallisuuden kysymyksissä. Ekologinen kriisi etenee. Lapsiperheköyhyys on kasvussa (Itla 2025), lasten ja nuorten turvallisuus digitaalisissa ympäristöissä on heikkoa ja työllisyysnäkyvät ovat heikentyneet. Parhaillaan nuorten tulevaisuususkonkin horjumassa (Nuorisobarometri 2024) ja suurin osa aikuisistakaan ei suhtaudu optimistisesti lasten ja nuorten tulevaisuuteen (OAJ 2026). Suunnan kääntämiseksi tarvitaan viisaita ratkaisuja, jotka eivät uhkaa lasten, nuorten ja vielä syntymättömien sukupolvien hyvinvoinnin edellytyksiä.

Itlan tuoreen lasten väestöennusteen (Itla 2026) mukaan lasten määrä yhteiskunnassa jatkaa laskuaan jopa viidenneksellä seuraavan kymmenen vuoden aikana, ja lasku on suurinta erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella. Tällä on monia vaikutuksia muun muassa palvelutarpeeseen, työelämään ja niin lasten kuin ikäihmisten tarvitseman hoivan järjestämiseen. Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on yhtä aikaa keskeistä, että lasten ja nuorten kasvuolosuhteista kyetään huolehtimaan, jotta tulevien sukupolvien vanhemmilla ja isovanhemmilla on paremmat lähtökohdat elämään. Eriarvoisuus ei siis saa kasvaa. Samalla tulisi huolehtia siitä, että niukkojen resurssien ajassa kehitetään sukupolvinäkökulmasta reiluja ratkaisuja, jotka vahvistavat lasten ja nuorten asemaa muuttuvassa väestössä.

Itla korostaa, että Suomen kestävä tulevaisuus ja elinvoimaisen demokratian kannalta on ratkaisevaa, että päätöksenteossa pystytään puuttumaan eriarvoisuuden kehitykseen ja tunnistamaan uusien eriarvoisuuksien riskit sekä turvaamaan lasten ja nuorten kasvu ympäristöjen myönteistä kehitystä ja kasvurauhaa. Ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden näkökulman ja tulevaisuusajattelun avulla voidaan

ymmärtää aikamme ilmiöitä niin nykyisten kuin myös meidän jälkeemme tulevien lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Tämä auttaa myös luomaan tulevaisuusnäkyviä, joissa tuodaan näkyväksi jatkuvuuksia, toivoa ja toiminnan mahdollisuuksia.

Toimintamalleja ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden ja tulevaisuusajattelun vahvistamiseen päätöksenteossa

EU ja kansainväliset organisaatiot kuten YK, WHO ja OECD edistävät parhaillaan yhdessä jäsenmaidensa kanssa useita aloitteita, jotka vahvistavat ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta. YK:n tulevaisuussopimus on askel kohti pitkäjänteistä päätöksentekoa. YK:n ”beyond GDP” -aloite kehittää bkt:tä täydentävää kestävyys- ja hyvinvointilähtöistä politiikan seurantamallia globaaliin käyttöön. EU:n komissiossa toimii komissaari, jolla on vastuullaan sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus. WHO ja OECD tukevat hyvinvointilähtöisten budjetointi-, investointi- ja muiden politiikkamallien kehittämistä. Monella maalla, kuten Walesilla, Virola, Uudella-Seelannilla, Kanadalla ja Irlannilla on jo käytössään malleja päätöksentekoon, jossa on ylivaalikautisia tavoitteita. Ne ohjaavat hallitusten ja jopa laajemmin julkisen sektorin toimijoiden toiminnan kohdentamista, budjetointia ja toiminnan arviointia.

Itla haluaa nostaa esille seuraavat konkreettiset toimintamallit ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi päätöksenteossa:

1) Kansallisten pitkän aikavälin tavoitteiden tai hyvinvointiprioriteettien muodostaminen varmistamaan, että päätöksenteko huomioi myös seuraavat sukupolvet

Nykyinen politiikka painottuu neljän vuoden vaalikausiin. Tämä heikentää ylisukupolvista oikeudenmukaisuutta. Suomessa esimerkiksi THL on vertaillut kansallisen tason ohjausmalleja, jotka tukevat pitkän aikavälin päätöksentekoa (Korhonen ym. 2025).

Suomi voisi kansainvälisiä esimerkkejä mukaillen myös muodostaa päätöksentekoa velvoittavat kansalliset pitkän aikavälin tavoitteet tai hyvinvointiprioriteetit, joiden avulla eri politiikkasektorien toimia voitaisiin nykyistä selkeämmin ohjata yhteisten vaikutusten rakentamiseen. Huomioiden väestön muutos ja lapsuuden ja nuoruuden merkitys koko elämänkaaren mittaiselle hyvinvoinnille ja toimijuudelle tulisi prioriteettien kattaa erityisesti lasten ja nuorten elämään kohdentuvat ilmiöt, kuten mielenterveyden haasteet, ylisukupolvinen köyhyys ja eriarvoistumiskehitys.

Tavoitteita voisi muotoilla esimerkiksi Walesin ja Viron esimerkkejä seuraten osallistuvan kansalaisprosessin kautta. Osallistuvassa kansalaisprosessissa lasten ja nuorten osallisuus tulisi huomioida.

Lisäksi pitkän aikavälin tavoitteiden tulisi huomioida nykyiset kansalliset sitoumukset ja tavoitteet sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyys osalta, kuten hiilineutraalius vuoteen 2035 ja velkajarrumenettelyssä asetettu julkisen velan pienentämisen tavoite. Lisäksi olisi tärkeää valikoida sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden mittarit, jotka auttaisivat seuraamaan kehitystä. Mittareissa tulisi näkyä sekä sosiaalinen, ekologinen että taloudellinen kestävyys.

Yhteisten pitkän aikavälin tavoitteiden johtamista käytäntöön voitaisiin tukea velvoitteella arvioida nykyistä johdonmukaisemmin päätöksenteon vaikutuksia lapsiin, nuoriin ja tuleviin sukupolviin. Esimerkiksi lainvalmistelussa ennakoiva vaikutusten arviointi toteutuu nykyisin pääosin lyhyellä aikavälillä ja vaikutukset eri ihmisryhmiin arvioidaan edelleen puutteellisesti. Lapsivaikutusten arviointia tulisi kehittää

siten, että se huomioi myös päätösten ja lainsäädännön tulevaisuusvaikutukset. Tulevaisuusvaikutusten arviointi edellyttää systeemistä otetta, joka huomioi päätösten ja muutosten mahdolliset yhteisvaikutukset.

Suomi voisi toteuttaa pitkän aikavälin tavoitteiden pohjalta tulevaisuusbudjetin, esimerkiksi itsenäisyyden 110-vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Tässä yhteydessä voitaisiin arvioida talousarvion pitkän aikavälin vaikutuksia ja käydä keskustelua talouspolitiikan ja hyvinvoinnin suhteesta myös tulevien sukupolvien näkökulmasta.

2) Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen kansallisessa päätöksenteossa

Suomessa on vahva osaaminen osallistumisen menetelmissä ennakointiin ja tulevaisuustyöhön liittyen. Meillä on olemassa rakenteita lasten ja nuorten osallistumiselle, muun muassa hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen muodossa. Lisäksi esimerkiksi lapsiasiainvaltuutetulla on tehtävänä välittää lasten ja nuorten ääntä päätöksentekoon

Kuitenkin erityisesti kansallisella tasolla puuttuvat rakenteet, joissa lapset ja nuoret, erityisesti heikommissa asemassa olevat, todella pääsevät osalliseksi päätöksentekoon. On tarpeen kokeilla ja vakiinnuttaa menetelmiä, joiden avulla lapset ja nuoret voivat arvioida erilaisia politiikkavaihtoehtoja tai käsitellä vaikkapa hallituksen esityksiä. Menetelminä voivat olla deliberatiiviset kansalaispaneelit nuorille, digitaalisten osallistumisalustojen hyödyntäminen (ml. Digiraati), simuloidut päätöksentekopelit politiikkavaihtoehtojen arviointiin tai pitkäkestoiset ryhmät esimerkiksi hallituksen esitysten käsittelyyn.

Nuoret osallistuvat todennäköisemmin, mikäli he uskovat mielipiteillään olevan vaikutusta ja osallistuminen voi tapahtua luontevasti heidän arkisessa toimintaympäristössään (Ratkaisuja tieteenä 2021).

Parhaillaan käynnissä on osallisuuden kokeiluja ja pilotteja, kuten valtioneuvoston osallisuuspilotti lasten ja nuorten viesteistä seuraavalle hallituskaudelle ja Nuorten akatemian tulevaisuusvaltahanke lasten ja nuorten kuulemisesta osana valiokuntien toimintaa. Näiden kokeilujen toimivuutta ja vaikutuksia on tärkeä arvioida ja viedä oppeja päätöksenteon käytäntöön.

3) Tulevien sukupolvien näkökulman vahvistaminen nimittämällä tulevaisuusvaltuutettu tai kehittämällä Suomeen soveltuva tulevien sukupolvien hyvinvoinnin laki

Wales on ollut edelläkävijä ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden toimintamallien kehittäjänä. Maassa voimassa oleva tulevien sukupolvien hyvinvoinnin laki ja siihen liittyvä tulevien sukupolvien valtuutettu ovat esimerkkejä vahvoista ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden toimintamalleista.

Myös Suomi voisi vahvistaa ylisukupolvista näkökulmaa ja nimetä tulevien sukupolvien valtuutetun, joka antaisi lausunnot merkittävistä lakihankkeista, arvioisi politiikan pitkän aikavälin vaikutuksia ja tukisi pitkän aikavälin ajattelun osaamisen kehittymistä ja käytännön työkalujen käyttöönottoa osana päätöksentekoa ja lainvalmistelua.

Walesin tulevien sukupolvien hyvinvoinnin lainsäädännössä on vahvistettu kestävä kehityksen mukaiset seitsemän kansallista päämäärää vuoteen 2050 sekä säädetty niiden edistämiseen liittyvistä toimintaperiaatteista. Laki velvoittaa laajaa joukkoa julkisen sektorin toimijoita huomioimaan kansalliset päämäärät toiminnassaan ja toimimaan viiden periaatteen mukaisesti, muun muassa ennaltaehkäisevästi ja osallistaen heitä, joita toiminta koskee.

Suomessa kannattaa kartoittaa tarvetta lainsäädännölle, joka velvoittaisi tarkastelemaan päätösten pitkän aikavälin vaikutuksia. Mikäli Suomi edistäisi vastaavan tulevien sukupolvien lainsäädännön kehittämistä, Itla korostaa myös lasten ja nuorten osallistumisen ja näkökulmien merkitystä lain valmistelussa, esimerkiksi päämäärien ja toimintaperiaatteiden laatimisessa.

4) Tietopohjan kehittäminen tulevien sukupolvien näkökulmasta

Päätöksenteko muuttuu ylisukupolvisemmaksi, kun sitä ohjaavat osoitetut pitkän aikavälin vaikutukset. Tämä edellyttää monipuolista tietopohjaa tulevaisuuteen liittyvistä kehityskuluista ja niiden mahdollista yhteisistä vaikutuksista. Ylisukupolvisen päätöksenteon viitekehyksissä korostuu osallisuuden vahvistaminen tulevaisuuteen liittyvien visioiden, tavoitteiden, haasteiden ja mahdollisuuksien tunnistamiseksi. Osallisuuden rinnalla on kuitenkin yhtä lailla tärkeää, että päätöksenteossa käytettävä tieto on laadukasta ja se muodostuu monista eri lähteistä: tutkimus-, ennakointi-, arviointi- ja kokemustiedosta. Samalla toimintatavat vaativat myös uudenlaisen, pitkän aikavälin ajattelun ja omaksumista ja ennakointikyvykkyyden vahvistamista niin päätöksenteossa, hallinnossa kuin palvelujärjestelmän eri tasoilla.

Kunnioittavasti

Katri Vataja
Toimitusjohtaja
Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö

Satu Korhonen
Erityisasiantuntija
Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö

Lähteet:

Happonen, Konsta, Kiilakoski, Tomi (toim.) (2025). Nuoruuden kolme vuosikymmentä. Nuorisobarometri 2024. Valtion nuorisoneuvosto.

Itla (2025). Lapsiperheköyhyys datana -sivu. <https://itla.fi/lapsiperhekoxyhyys-datana/>

Itla (2026). Ennuste lasten määrästä -sivu. <https://itla.fi/ennuste-lasten-maarasta/>

Korhonen, Satu, Iivonen, Saija, Malkamäki, Markku (2025). Hyvinvointitaloudellinen ohjaus. Esimerkkejä Suomelle annettujen toimenpide-ehdotusten soveltamisesta käytäntöön. THL Työpaperi 16/2025. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/server/api/core/bitstreams/42e531df-9756-4f96-8a10-15b7656f0b61/content>

OAJ (2026). Tiedote: Vain kolmasosa suhtautuu optimistisesti lasten ja nuorten tulevaisuuteen – ”Suomi on käännekohdassa”. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2026/huoli-ja-toivo-kansalaiskysely/>

Ratkaisuja tieteestä (2021). Nuoret haluavat vaikuttaa tulevaisuuttaan koskeviin päätöksiin. [Nuoret haluavat vaikuttaa tulevaisuuttaan koskeviin päätöksiin – Ratkaisuja tieteestä](#)